

Odprta koda v luči Marxove teorije produkcije

Zofijini ljubimci, Narodni dom: 12/2009

mag. Franci Pivec

Terminološka opomba:

V angleščini sta v rabi izraza free software in open source. Free software je starejši in izhaja iz Free Software Foundation, ki jo je 1985. ustanovil Richard Stallman. Open source je začel uporabljati Eric S. Raymond 1998. v zvezi z Open Source Initiative. Obstaja določena vsebinska razlika, saj je pri free software izrazito poudarjena "svoboda" uporabnikov, pri open source pa je v ospredju kompatibilnost s poslovno logiko. Ne glede na dve imeni in na pogoste notranje polemike, gre za eno gibanje, kar se pokaže takoj, ko se morajo braniti pred agresijo Microsofta. Terminološko zadrego v Evropi običajno rešujemo tako, da upoštevamo oba termina in govorimo o FOSS, ker pa se je pojavil še atribut "libre", pač upoštevamo še njega – FLOSS. Mi bomo uporabljali izraz "odprto-kodna programska oprema" (OKPO) ali krajše "odprta koda". Odprta koda predstavlja obliko družbene produkcije, ki izhaja iz razvoja računalniške programske opreme in ji gre za odprt dostop do znanja. Koda računalniškega programa je spisek navodil za računalnik. Izvorna koda pa je spisek tistih navodil, ki predstavljajo osnovno formulo za sklop programske opreme. Je nekakšna "DNA računalniškega programa" in pojasnjuje logiko programa, ki ga lahko potem vsakdo, ki poseduje ustrezno znanje, preoblikuje. Pri "zaprti" programske opreme, kakršno prakticirajo zasebne korporacije, je izvorna koda nedostopna, pri odprti kodi pa je javno objavljena in na voljo vsakomur, da jo uporablja, preoblikuje in ponuja drugim. Ta nova oblika lastnine, ki je v popolnem nasprotju z običajnim režimom pravic intelektualne lastnine, je podprta s sistemom upravljanja, v katerega se vključujejo vsi soustvarjalci odprto-kodne programske opreme.

Z Marxovo "teorijo produkcije" je mišljena njegova analiza produkcijskega načina, kot je predstavljena predvsem v Grundrisse (1857-58) in v Kapitalu I. (1867). Kapitalistični produkcijski način razdvaja neposredne producente od produkcijskih sredstev in rezultatov dela, ki jih nadzoruje vladajoči razred kot privatno lastnino. Na tej podlagi kapitalisti nastopajo kot organizatorji industrije, v kateri posamični delavci ponujajo svojo delovno silo po ceni lastne reprodukcije. Odnos med delavcem in kapitalistom se vzpostavlja pravno gledano kot prostovoljno pogodbeno razmerje, v katerem se delovna sila plačuje po menjalni vrednosti, ki pa ne upošteva specifičnih oblik dela in usposobljenosti, ampak le "abstraktno delovno silo". Delavec s pomočjo produkcijskih sredstev v kapitalistovi lasti proizvaja blago, ki je kapitalistova last in ga le-ta "realizira" na trgu po vrednosti, ki je višja od proizvodnih stroškov in kapitalistu prinaša "presežno vrednost". Ta "profit" ni rezultat čaranja na trgu, ampak je posledica izkoriščanja delavcev v proizvodnem procesu, kar je dokazano z "delovno teorijo vrednosti". Marx v kapitalističnem produkcijskem načinu odkriva njegova notranja protislovja – koncentracija lastnine in padajoča profitna stopnja – kar nakazuje konec kapitalizma. Današnji "avtonomisti" so kritični do tega demobilizacijskega determinizma in Antonio Negri ter Michael Hardt v "Empire" (2000) razkrivata globalizacijo v povezavi z ekonomskim liberalizmom kot novo strategijo kapitala, ki mu omogoča, da ne nadzira zgolj produkcijskega načina v tovarni, kot ga je poznal Marx, ampak celokupno "družbeno tovarno" medčloveških odnosov in vsakdanjega življenja.

UVOD

Aktualna ekonomska kriza je s stališča Marxove analize fikcija. Ima seveda zelo realne posledice, ampak ostaja fikcija, ker nima realnih korenin: prava kriza se bo spočela v produkciji. To ne pomeni, da nam marksizem nima kaj povedati o sedanjih razmerah, saj nam pomaga odkriti, kar sta napisala Jonathan Nitzan in Shimshon Bihler, da je obstoječa kriza le patent za dodatno akumulacijo kapitala. (Cochrane, 2008) Morda je to tudi izgovor pred milijoni ljudi, ki so pred dvema desetletjema zdrveli v kapitalizmu tudi zato, ker so jim obljubljali med in mleko, česar sedaj kapitalisti nočejo plačati, "kriva" pa je kriza.

Gibanja konec šestdesetih so bila izraz slutnje, da se je začela družba v temelju spreminjati. Novo tektoniko je napovedovala IT, ki je s prehodom na osebne računalnike in z zasnovo interneta prav takrat doživljala paradigmatični preskok v kulturo svobode, individualne inovativnosti, neovirane komunikacije in sproščene podjetništva. Konzervativne sile so se hitro zganile, še posebno v komunističnem bloku, kjer so popolnoma zavrle razvoj nove tehnologije in prav zato propadle. Manuel Castells je v svoji epohalni trilogiji *The Information Age: Economy, Society and Culture* (Castells, 1996) na teh podlagah utemeljil prehod iz industrializma v informacizem.

Za razliko od industrializma, katerega cilj je bila maksimalizacija outputa z namenom pospeševanja gospodarske rasti, je cilj informacizma maksimalizacija znanja z namenom zagotavljanja trajnostnega razvoja. Prehod ni gladek in doživljamo boleče konflikte:

- Svet dela se razgrajuje na individualno nastavljene nenadomestljive informacijske delavce in kolektivno obvladovane ter nadomestljive generične delavce.
- Dogaja se socialno izključevanje velikih segmentov družbe, ki niso pomembni ne kot delavci, ne kot potrošniki in so ob tem še lahek plen politične manipulacije.
- Pregledni nacionalni trgi se utaplajo v tržni logiki globalnih mrež, ki jih večina ljudi niti ne razume.

Večina ljudi čuti nedoločljiv, večdimenzionalni strah, ki ga kanalizirajo v smeri: priseljenci = revščina = kriminal = brezposelnost = večji davki = negotova eksistenca. Hitro se opredelijo za politične programe "Mi proti njim" in takšno ksenofobno ideologijo je zelo težko nadomestiti z zavzemanjem za kakovost življenja in za varstvo okolja, kar bi bila prava alternativna ideologija. Castells razlikuje lokalno obrambno identiteto in globalno projektno identiteto: prva vključuje nacionalizem, verski fundamentalizem in cel spekter etnocentričnih civilnih gibanj; druga se opira na novo pojmovanje prostora, časa in tehnologij, ki se oblikuje v globalnih družbenih gibanjih.

Da je čas prelomen, pričajo številni preroki, ki krožijo po svetovnih medijih in govorijo stvari, ki bi jih poslušalci radi povedali sami, pa si ne upajo ali ne znajo. Med njimi so dobri in slabi preroki, ki sporočajo simbole in so sami simboli – ene častimo, druge lovimo po afganistanskih gorah. Toda pomembnejše so globalne mreže, ki delujejo preko spleta in generirajo ter distribuirajo nove kulturne kode.

V predavanju bomo skušali preveriti, ali nam lahko Marx pomaga razjasniti logiko sedanjega trenutka kapitalizma. Z njegovo optiko bomo predstavili družbeno vlogo odprte kode in na tej podlagi v sklepu tvegali napoved nadaljnje razvoja kapitalizma.

AKTUALNOST MARXOVE ANALIZE PRODUKCIJE

Mladi Marx se je skušal rešiti iz Heglovega smrtonosnega objema tako, da je njegov "pojmem" nadomestil s "delom" in se lotil raziskovanja posledic takšne zamenjave. Delo je splošno določilo človeka, je njegova specifična narava, ki je obenem najvišji domet narave sploh. V *Ekonomsko-filozofskih rokopisih* (Marx, 1844) pravi, da je "produkcija reprodukcija narave", način vračanja narave k sami sebi v formi spoznanja.

Človek v produkciji troši naravo in v procesu opredmetenja tudi lastno naravo. Če ne dela iz lastnega vzgiba, ampak za kapitalista, je velika verjetnost, da ta produkcija ne bo vračanje

narave same k sebi, ampak bo proti-naravno delovanje. Kapitalist za takšno produkcijo sploh ne potrebuje človeka s vso njegovo človeško naravo, ampak zgolj njegovo delovno silo.

V Grundrisse (Marx, 1857) je Marx iskal najenostavnejšo obliko dela, v kateri sta delo glave in rok še združena. V Kapitalu (Marx, 1867) mu je že postalo popolnoma jasno, da v kapitalizmu takšna oblika dela obstaja le kot abstrakcija. V resnici obstaja le "generični delavec", katerega edini skupni imenovalec je potreba kapitala po delovni sili. "Absolutno delo delavca v svetu dela", o katerem je razmišljal v Ekonomsko-filozofskih rokopisih je uresničljivo le pod pogojem, če se delavec osvobodi okovov kapitala.

Marxa je vse življenje zelo zanimala tehnologija, ki jo je že v Pariških rokopisih (Marx, 1844) označil kot "analitiko dela". Bil je prepričan, da bo prav razvoj tehnologije bistveno prispeval k ponovni združitvi individualnega delavca z generičnim delavcem in umskega dela z ročnim delom. V Grundrisse se veliko ukvarja z avtomatizacijo, pri kateri bo človek nadzornik in regulator osamosvojenega procesa dela.

Bistvenega pomena je "prosti čas", v katerem se porajajo t.i. "višje dejavnosti". Tukaj je Marx najprej pričakoval transformacijo procesa dela in nastanek "carstva svobode". Zgolj v "prostem času" se namreč delavec sam odloča o vstopanju v neposredni produkcijski proces in o tem, kako bo nastopal v družbenih, političnih, organizacijskih in drugih odnosih v skupnosti.

V Pariških rokopisih je "višje dejavnosti" izenačil z raziskovalnimi dejavnostmi, povezanimi z eksperimentiranjem v tehnologiji. O tem ponovno govori kasneje v Grundrisse, kjer za znanstveno dejavnost uporablja izraz "dejavna znanost". To ni več le teorija, ki razsvetljuje pot praksi, ampak je praksa, ki je prepojena s teorijo. Ni nevtralnno razmišljanje o predmetu zunaj sebe, ampak organiziranje prakse, njeno racionalno funkcioniranje, "stalno in sprotno preračunavanje podatkov."

Kapitalistični produkcijski način je "višje dejavnosti" kot "kulturo" odtrgal od materialnega dela. Marx je prispeval genialno analizo posledic tega ločevanja, dejansko zoperstavljanja. Ugotovil je, da se to nasprotje zaostreje sorazmerno potrebi tehnološkega procesa po nadomestitvi "enostavnega delavca" z "multipliciranim delavcem". Zgodovinska ironija je, da so ta smrtonosni prepad najbolj poglobili v socialističnih družbah z ideologijo "baze in nadstavbe". V Teorijah presežne vrednosti (Marx, 1862-63) je ponudil jasen sklep, ki je danes še kako aktualen: po sili razmer bodo kapitalisti morali vključiti "kulturo" v produkcijski proces, vendar bodo to skušali narediti na način, da si bodo podredili tudi "prosti čas" in v njem nastajajoče "višje dejavnosti".

Najhujša sprevrženost kapitalističnega produkcijskega načina je v tem, da kapital nastopa kot temelj proizvodnje, vse drugo pa je tam le zaradi njega in po njegovi zaslugi. Samo kapital je produktiven, človekovo delo pa je povsem na koncu pomembnosti, kot "še potreben" dodatek orodjem. In, če se vse dogaja zaradi kapitala, je sleherna prisila k povečevanju presežne vrednosti moralno upravičena.

Proizvajalna sredstva oz. tehnologije so le derivati kapitala in zelo malo je pomembno, da so dosežki ustvarjalnega dela. V trenutku nastanka se spremenijo v "intelektualno lastnino", ki si jo prisvoji kapitalist. Znanstvena odkritja so zgolj orodja kapitala in če je to v njegovem interesu, bodo ostala v skriti v predalu. To se dogaja s vsemi odkritji in tehnologijami, ki bi zmanjšala kapitalistov nadzor nad produkcijskim procesom. Marx je v Sveti družini (Marx, 1844) obžaloval, da se ob vsem tem mnogi strokovnjaki čisto "dobro počutijo v odtujenosti" in jih niti malo ne peče vest, ko nastopajo kot valpti pri podrejanju delavcev.

Čeprav jo je ob svojem času lahko le slutil, je Marx v Teorijah o presežni vrednosti čisto dobro opisal "nematerialno produkcijo kapitala", pri kateri sodelujejo umetniki, znanstveniki, zdravniki, učitelji itd... Seveda pa ni mogel vedeti, do kakšnega dominantnega obsega se bo ta vrsta produkcije povzpela. Danes so to glavni apologeti kapitalizma in zanesljivo niso "kultura", ki jo je Marx videl kot napoved "carstva svobode".

ODPRTA KODA: NOV PRODUKCIJSKI NAČIN?

Odprta koda je nov družbeni, politični in ekonomski pojav z naslednjimi značilnostmi:

- Odprta koda je nova oblika produkcije, ki je neločljiva od interneta in skupaj z njim spreminja naravo dela, interaktivnosti in distribucije.
- Odprta koda je nov odnos med družbeno skupnostjo kulturo in ekonomijo. Odprto-kodna skupnost temelji na lastnih pravilih in vrednotah, ki se ne podrejajo ekonomski logiki.
- Odprta koda je eksperimentalna produkcija, ki se opira na novo pojmovanje lastnine, saj ne izključuje ne-lastnikov, ampak razširja "pošteno rabo" (fair use) brez varovanja lastništva.
- Odprta koda se ne omejuje na programsko opremo, ampak je model za produkcijo in distribucijo znanja na vseh področjih.

Odprtost kode je stvar svobode, ne cene. Treba jo je razumeti kot "svobodo govora", ne kot "brezplačno pivo". Običajno je navajanje "štirih svobod": (i) svoboda uporabe za katerikoli namen (svoboda 0); (ii) svoboda dostopa do izvorne kode zaradi dopolnjevanja (svoboda 1); (iii) svoboda redistribucije kopij (svoboda 2); (iv) svoboda izdelave in distribucije nove verzije (svoboda 3). (Lessig, 2006)

Motivacija za delo z odprto kodo je povezana s pripadnostjo skupnosti, ki je odločena izdelati najboljše programsko opremo, imeti od tega praktično korist in pri tem uživati zadovoljstvo. Raziskave (Wheeler, 2007) ponujajo približno naslednjo tipologijo razvijalcev odprte kode:

- tretjina je "partizanov", ki jih motivira njihova trdna vera, da programska oprema mora biti v vsakem primeru odprta;
- petina je "ekspertov", ki uporabljajo odprto kodo, ker je za določene funkcije najboljša;
- četrtnina je "entuziastov", ki delajo z odprto kodo, ker je zanimivejša od drugih pristopov;
- petina je "firbcev", ki morajo preizkusiti tudi odprto kodo.

Odprta koda je zaradi svoje neekskluzivnosti in nerivalskosti tipično javno dobro in se izmika običajni ekonomski logiki. Javno dobro od nekdanj spremljajo dvomi, da bodo iz skupne skledje jedli tudi takšni, ki vanjo ničesar ne prispevajo. Pri odprti kodi so v skupni skledi kreacije programske opreme in če jih zaužijejo tudi takšni, ki (še) niso prispevali svojih dosežkov, to prav nič ne zmanjšuje zadovoljstva uspešnih kreatorjev. S "kramarsko logiko" tega pač ni mogoče nikoli razumeti.

Ključ odprte kode je sodelovanje, ki temelji na prostovoljnosti pristopa in odstopa. Razkol med sodelavci je nenehno prisotna možnost in v primeru Unixa je odločilno vplival na njegov razvoj. Linuxu ga škodoželjneži napovedujejo že od samega začetka, vendar vedno znova zmaguje formula sodelovanja. Zmaguje kultura skupnosti, ki temelji na novi vrsti lastnine nad kodo. Skupnost je razvila svojevrstno samoupravo z jasno določenimi funkcijami ustanovitelja, njegovih namestnikov, vzdrževalcev, akreditiranih razvijalcev in sploh vseh "pingvinov". Vse te vloge izhajajo iz nespornih kompetenc in ne iz morebitnih političnih koalicij. Vse komunikacije v skupnosti so dosledno javne, kar omogoča neizprosno kritiko. Najpomembnejša iznajdba Linusa Torvaldsa dejansko ni njegov "kernel", ampak "kooperativa", ki izkorišča internet. (Kelty, 2008) "Močan ego" za skupnost ni noben problem, dokler je onemogočena zloraba pozicije moči za osebno okoriščenje v smislu prisvajanja rezultatov drugih. Izkoriščenje je potemtakem nesprejemljivo!

Programska oprema je zelo kompleksen proizvod: RedHatova verzija Linuxa ima preko 30 milijonov vrstic kode. Če kaj takega razvijajo v zasebni firmi na klasični način zaprte kode, gre vsaj polovica resursov za različne kontrole. Pri odprti kodi je uveljavljen pristop modularizacije, ki

ga podpirajo sistemi za upravljanje izvorne kode (SCM) in celoten razvojni proces poteka preko interneta ob sodelovanju velikega števila prostovoljnih razvojnikov. Nihče nikjer ne žigosa delovnega časa, vsi pa tekmujejo za najboljšo rešitev problema. Sankcija za slabo opravljeno delo je javna kritika v skupnosti.

Ne da bi se spuščali v podrobnosti produkcijskega načina odprte kode, lahko povzamemo, da gre za izjemno provokacijo tradicionalni delitvi dela, organizacijski hierarhiji in konvencionalnemu razumevanju lastnine. Že leta 1998. je izvršnik pri Microsoftu Vinod Valloppillil napisal Billu Gatesu zaupno poročilo, ki je kasneje pricurljalo v javnost kot Halloween Document, v katerem opozarja na visoko kakovost linuxa in učinkovitost odprte kode kot načina razvijanja programske opreme. Tam piše tudi naslednje: "Intrinzični paralelizem in svobodna izmenjava idej pri odprti kodi ima tolikšno prednost, da sploh ni primerljiva z našimi veljavnimi modeli.... Možnost zbiranja in žetve kolektivne inteligence tisočih posameznikov po internetu je preprosto čudovita! In odprto-kodna evangelizacija se s širjenjem interneta stopnjuje veliko hitreje kot to uspevamo z Microsoftovo evangelizacijo." Gates se je vseeno odločil za napad na odprto kodo, saj česarkoli drugega od renegata ni bilo mogoče pričakovati. Drugi veliki igralci IT-industrije (IBM, Oracle, Google, Amazon itd.) pa so ubrali drugačno pot in so se vključili v odprto-kodni blok.

Nov produkcijski način, ki ga predstavlja odprta koda, bi lahko prenesli na druga področja, če bi na njih sprejeli naslednja načela:

- Uporabniško izhodišče pri vodenju procesov inoviranja v paralelno distribuiranih okoljih.
- Kooperativno upravljanje, podprto s kulturnimi normami in upravljavskimi pravili.
- Ekonomija neekskluzivnega proti-rivalskega javnega dobra z mrežnimi eksternalitetami in sinergijami.
- Redefiniran pomen lastninskih pravic, ki se omejujejo na distribucijo in ne poznajo izključevanja.

Seveda se bodo tem načelom ogorčeno uprla vsa tista okolja, ki dajejo prednost rutini pred ustvarjalnostjo, ki gradijo na ločevanju in ne na povezovanju, ki modularizacijo zavračajo zaradi izgube nadzora nad celoto, ki jim je lastnina sveta tudi ko ustavlja razvoj.

SKLEP: BI MARX SPREJEL ODPRTO KODO?

Sklepno vprašanje zastavljam v obliki, ki dopušča le ugibanja, saj bi bil v obrnjenem primeru odgovor več ali manj jasen, ker odprto-kodniki v glavnem nimajo problema s sprejemanjem Marxa. Za primer lahko navedem Stefana Mertena, ki predseduje celi mreži somišljenikov pod imenom Oekonux. (Merten, 2001)

Res je, da si z Marxom iz tradicije socialističnih držav, vključno z njegovo podobo iz našega šolskega predmeta "Samoupravljanje s temelji marksizma" nimamo kaj pomagati. Treba ga je znova brati v izvorniku, nakar se hitro izkaže, da smo na sledi odgovora na dramatično vprašanje, zakaj pred našimi očmi razpada družba dela.

Gledano z Marxovo optiko, se v informacijski družbi dogajajo velike spremembe pri produkcijskih sredstvih:

- digitalne produkte lahko kopiramo brez vsakršnih izgub: kopija je vedno enaka originalu;
- pravi način za učinkovito produkcijo informacij je krepitev ustvarjalnosti;
- odprta koda noče biti redka dobrina in se z neomejenim brezplačnim razmnoževanjem upira logiki ekskluzivne intelektualne lastnine;
- sodelovanje pri produkciji odprte kode temelji na želji po samo-potrjevanju, ki je nasprotje odtujenemu delu za kapitalistov profit in zagotavlja bistveno boljše dosežke.

Da ne bo nesporazumov – odprta koda ni nobena revolucionarna stranka, ki bi se zaklinjala proti kapitalizmu. Je sestavni del kapitalistične družbe in obenem presežek te družbe. Nastala je v najbolj razvitem kapitalizmu in postala kvas, s katerim v ortodoksnem kapitalizmu ni več mogoče peči kruha, ker uhaja iz pečice. Po Marxovi teoriji produkcije prav to nakazuje, da pripada novi epohi.

Drugačnost odprto-kodnih delavcev od klasičnih industrijskih delavcev, se kaže v tem, da njim ni vseeno kaj proizvajajo in ne pristajajo na zamenjavo abstraktne delovne sile za plačo. Hočejo nekaj "čisto drugega" (Ganz Andere iz 68!), kar spravlja kapitaliste v zadrego, saj nimajo ekvivalenta, s katerim bi šli v pogajanja. Odprto-kodniki jim nočejo prodati svojega znanja, kvečjemu jim ga lahko podarijo, ampak kaj je potem s tržno ekonomijo? Zato se je začelo govoriti o "gift-economy", kar Eric Raymond (2001) sprejema, nekateri drugi pa ostro zavračajo, ker ne gre za nikakršno reciprociteto, ampak za načelo, ki pri kapitalistih vzbuja grozo: Vsakemu po njegovih potrebah! Ampak, kapitalistični ekonomisti zlepa ne odnehajo in so si za mir svoje duše izmislili še "ekonomijo pozornosti", ki naj bi nerazumljivo ravnanje odprto-kodnikov vendarle pripeljala v klasične ekonomske vode. Ekonomisti preprosto ne morejo razumeti, za kaj gre pri internetu in pri odprti kodi.

Stefan Merten se zaveda, da samopotrjevanje ni izum odprte kode, ampak ga v umetnosti in še kje poznajo iz davnine. Odprta koda se od njih vendarle razlikuje in sicer v naslednjem:

- odprta koda ni plod larpurlartizma, ampak načrtno računa z uporabnostjo za vse, ki sedejo za računalnik;
- odprta koda ni umetelno rokodelstvo, ampak najrazvitejša oblika produkcije, ki jo človeštvo sploh zmore;
- odprta koda ni dosežek nerazumljenega posameznika, ampak nastaja v sodelovanju, praviloma v izjemno širokih mednarodnih skupinah;
- odprta koda ne izgubi vrednosti, če se pojavi na trgu v nešteti primerkih za višjo ali nižjo ceno.

Če povzamemo, je za odprto-kodno družbo značilno: (i) samopotrjevanje kot glavna motivacija za sodelovanje v produkciji; (ii) nepomembnost menjalne vrednosti, zato je v žarišču uporabna vrednost; (iii) odprto sodelovanje med ljudmi; (iv) mednarodne (večnacionalne) skupine.

Na predstavljenih podlagah lahko zelo različno razmišljamo o bodočem razvoju:

- Lahko smo zelo zaskrbljeni nad zmanjševanjem potreb po delavcih, ker bodo stroji s pomočjo OKPO vse zmogljivejši. Ampak, spomnimo se Marxa iz Grundrisse, ko govori o povečevanju prostega časa in o novih možnostih za "višje dejavnosti": avtomatizacija prinaša več priložnosti za samopotrjevanje z ustvarjalnostjo.
- Nobena družba se doslej ni izognila menjavi oz. temu, da je bilo služenje denarja glavni človekov cilj. Odprta koda ne računa s tržno menjavo in namesto maksimalizacije profita jo zanima izpolnitev osebnih potreb posameznikov in človeštva v celoti.
- Vse večji del produkcije bo slonel na svobodni komunikaciji preko interneta, ki bo glavni način sestavljanja produkcijskih timov in zadovoljevanja uporabniških potreb.
- Razlika med uporabnikom in proizvajalcem bo vse manjša. Že danes uporabniki sodelujejo pri dizajnu in konstrukciji izdelkov. Takšno prilagajanje je odlična priložnost za samopotrjevanje.
- Stroji bodo vse bolj fleksibilni, kar odpira nove možnosti za številne inovacije.
- Sedanja nerazumno konkurenca na trgu bodo nadomestile različne oblike plodnega sodelovanja in sinergije.

Seveda je možen tudi manj optimističen pogled in Tiziana Terranova (2004) kaže na "NetSlaves" – sužnje neta, ki delajo 24x7, oz. 90 ur tedensko. Mnogi, ki so v ZDA to počeli leta in leta iz velikega navdušenja nad novim produkcijskim načinom, sedaj preko sodišča terjajo nadomestilo za neizplačane ure.

Italijanski "avtonomisti" Antonio Negri, Maurizio Lazzarato, Paolo Virno, Franco Berardi in drugi opozarjajo, da je digitalna ekonomija ustvarila globalno "družbeno fabriko", ko se je produkcijski proces iz tovarne razširil na celo družbo kot ena sama informacijsko nadzorovana monstrozna mašina. (Dyer-Witheford, 2004)

Politiki si povsod belijo glave, kako bi zajezili internet in vanj instalirali števec za plačevanje informacij. Mnogi informatiki iz privatnih hlevov čakajo na startni strel, da jim postrežejo z rešitvami. Neoliberalci hodijo na pijačo s starimi novo-levičarji, da bi združili sile in izkoristili tržne priložnosti odprte kode. Richard Barbrook je prepričan, da petje siren odprto-kodnikov ne bo zavedlo.

Odprto kodo najbolj nevarno osvajajo avtorji "nove ekonomije, temelječe na mreženju človeške inteligence", kot jo imenuje njihov pripadnik Don Tapscott. Sposobni so široke tolerance do drugačnosti odprto-kodnikov, ampak na koncu je le treba od nečesa tudi živeti in na tem je zasnovan njihov račun. Firme se bodo seveda reorganizirale in sprejele njihovo participacijo v menjavi. Predpostavka je, da na koncu koncev vsakdo sanja, da bi bil tudi sam kapitalist. Ali res?

Bi lahko v skupnosti odprte kode videli "kolektivnega intelektualca" v smislu Marxovega kolektivnega delavca? Italijanskim avtonomistom je to precej blizu in se stalno vrtijo okoli Fragmenta o stroju v Grundrisse, iz česar so izvlekli "generalni intelekt" kot "sestavljanko znanja, ki predstavlja epicenter družbene produkcije". (Virno: 1991) "Generalni intelekt" je artikulacija fiksnega kapitala (stroja) in živega dela (delavcev). Če razumemo internet kot najbolj razvit stroj v dosedanji zgodovini – kot najvišjo manifestacijo fiksnega kapitala – potem bomo zlahka odkrili domovanje današnjega "generalnega intelekta". Kot pravi Virno, gre za "rezpozitorij nevidnega znanja živih subjektov in njihove lingvistične kooperacije .. Pomembne dele tega znanja ni mogoče deponirati v mašine, ampak je potrebna neposredna interakcija z delovno silo."

Bogdaj, da bi bilo tako, vendar kapitalisti mislijo drugače in so v zadnji fazi razvoja IKT tudi "generalni intelekt" v dobršni meri že prestrukturirali v dodatek mašine. Strokovnjaki so doslej gradili svoj položaj na tem, da so znanje nosili v svojih glavah in so ga lahko tudi odnesli iz firme. Sedaj si velik del znanja "delijo" z informacijskim sistemom firme, ki je kapitalistova last, vse manj pa je tistega, kar eventualno lahko odnesejo s seboj.

Odločilna je bitka za internet, ki ga kapitalisti nestrpno motrijo kot še neosvojen teritorij, ki bi ga radi pretvorili v svoj kapital. Za odprto-kodnike je internet anti-kapital in kot javno dobro, ki ne sme nikoli priti v privatne roke. Usodno bo, čigava bo zmagala. Zato se nehamo sprenevedati okoli tega, ali ljudje ljubijo ali sovražijo IKT in kako jih je treba zdraviti od prevelike odvisnosti od nove tehnologije, ker so to pravljice za male otroke. Internet je sopomenka pismenosti in treba je podvreči najostrejši kritiki vse, ki propagirajo nepismenost. Vse manj verjamem, da to počno iz naivnosti. Še posebej, ko vidim, da so vse naše javne službe od državne uprave do šolstva dobesedno prepuščene Microsoftu. Vprašanje trenutka je, ali bo internet kontinuiteta ali revolucionarni prelom s kapitalom. Ključ pa je odprta koda, saj je svoboden internet njena zasluga in ga čaščeni dobitnik Bill Gates ne bi nikoli daroval človeštvu.

Odprta koda se dotika temeljev kapitalizma, zato je njena bližina z Marxom pričakovana, kar nas bo v prihodnosti še zelo zaposlovalo.

VIRI

CASTELLS, Manuel (1996) The information age: economy, society and culture I.-III. Oxford: Blackwell

COCHRANE, D.T. (2008) Marx and the current "crisis" of capitalism. <http://culturalshifts.com/archives/338/print>

DYER-WITHEFORD, Nick (2004) Autonomist Marxism and the Information Society.
<http://multitudes.samizdat.net/Autonomist-Marxism-and-the.html>

HARDT, Michael, NEGRI, Antonio (2000) Empire. Cambridge: CUP.

KELTY, Christopher (2008) Two bits. The cultural significance of free software. London: Duke UP.

LAZZARATO, Maurizio (1996) Immaterial labor V: S. Makdisi et al (ur) Marxism beyond Marxism. London: Routledge)

LESSIG, Lawrence (2004) Free culture. New York: Penguin.

LESSIG Lawrence (2006) CODE 2.0. New York: Basic Books

MARX, Karl (1844) Pariški rokopisi

MARX, Karl (1844) Ekonomsko-filozofski rokopisi

MARX, Karl, (1844) Sveta družina

MARX, Karl (1857) Očrt kritike politične ekonomije

MARX, Karl (1865) Teorije o presežni vrednosti

MARX, Karl (1867) Kapital

MERTEN, Stefan (2001) Free software&GPL Society
http://subsol.c3.hu/subsol_2/contributors0/mertentext.html

RAYMOND, Eric (2001) The cathedral and the bazaar. Sebastopol: O'Reilly

TERRANOVA, Tiziana (2004) Network culture for the information age. London: Pluto.

VIRNO, Paolo (1996) Notes on the General Intellect V: Makdisi: ibid.

WHEELER, David (2007) Why open source Software
<http://www.dwheeler.com/contacture.html>